

بررسی تطبیقی عملکرد دولت ایران و سنگاپور در مقابله با کرونا و آینده پیش‌روی آنها

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۲۷ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۹/۰۶/۰۲)

محسن شفیعی سیف آبادی^۱

علی باقری دولت آبادی^۲

چکیده

امروزه ویروس کرونا به مرحله فراگیری و یک دغدغه بزرگ بین‌المللی تبدیل شده است. این ویروس، توانسته است به دولت‌های جهان، اختیاراتی بدهد که در شرایط عادی ممکن نبود. از طرفی محدودیت‌های زیادی نیز برای آنها بوجود آورده است. در همین راستا، هدف این مقاله بررسی تطبیقی عملکرد دولت ایران و سنگاپور در مقابله با کرونا و آینده سیاسی - اجتماعی پیش‌روی دولت‌های مذکور و وضعیت نهایی این ویروس در چارچوب روش آینده‌پژوهی است. بنابراین، پرسش این است که «عملکرد دولت ایران و سنگاپور در مقابله با ویروس کرونا چگونه بوده و آینده سیاسی - اجتماعی پیش‌روی این دولت‌ها و وضعیت نهایی این ویروس به چه شکل رقم خواهد خورد؟» نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که عملکرد دولت سنگاپور در رویارویی با ویروس کرونا به نسبت ایران سریع‌تر، برنامه‌ریزی شده‌تر، قانون‌مندتر و شفاف‌تر بوده است، در باب آینده پیش‌روی هر دو دولت نیز پنج سناریو قابل طرح است که در سه

---

۱. استادیار علوم سیاسی دانشگاه اردکان یزد، نویسنده مسئول. Shafiee@ardakan.ac.ir

۲. دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه یاسوج. Abagheri@yu.ac.ir

دسته‌بندی عبارتند از: الف - آینده مطلوب: پایان کرونا، کاهش هزینه‌های شغلی برای دولت‌ها و بهبود نظام دانایی شهروندان؛ ب - آینده محتمل: ۱- شکست تدریجی کرونا، ظهور بحران جوانان بیکار و فشار حداکثری بر دولت؛ ۲- مهار تدریجی کرونا، گسترش نفوذ و تسلط اطلاعاتی دولت‌ها؛ ۳- بقای کرونا، متمرکز شدن قدرت و بسته‌شدن فضای دموکراتیک؛ پ - آینده ممکن: شکست درازمدت کرونا، بحران اقتصادی و فشار حداکثری بر مردم و ظهور اعتراضات اجتماعی.

واژگان کلیدی: ایران، سنگاپور، کرونا، آینده‌پژوهی، دولت.

در شرایط بحرانی از جمله فراگیر شدن یک بیماری همچون کرونا^۱، دولت‌های مختلف واکنش‌های متفاوتی نسبت به مقابله با آن از خود نشان می‌دهند که به لحاظ سیاسی - اجتماعی قابل تامل است. در شرایط کنونی آنچه حیرت‌آور شده، فقط حجم و سرعت وقایع و رخدادها نیست که عملکرد دولت‌ها را به چالش کشیده است، بلکه نحوه مدیریت دولت‌های جهان در این باره نیز می‌باشد. مدیریتی که تا اینجای کار در میان دو گروه از کشورهای دموکرات و اقتدارگرا متفاوت از یکدیگر بوده است. به گونه‌ای که بسیاری از این دولت‌ها از سوی رسانه‌های آزاد و شهروندانشان به چالش کشیده شده‌اند. البته نباید از نظر دور داشت که نیم‌نگاهی به تاریخ، ثابت می‌کند که بحران‌ها و ابرتفاقات بزرگ همواره زمینه‌ساز تغییرات اساسی و دائمی شده‌اند. تغییراتی که در برخی مواقع برای بشریت مفید بوده و در ادامه وضع زیست همگانی را بهتر کرده‌اند. به عنوان مثال، همه‌گیری آنفولانزا در سال ۱۹۱۸ به ظهور مراکز سلامت ملی با استانداردهای مناسب و مدرن در تعداد زیادی از کشورهای اروپایی منجر شد. همچنین دو پدیده دو قلوئی جنگ جهانی دوم و رکود بزرگ، زمینه‌ساز دولت رفاه مدرن شدند. آنچه در اینجا مسلم می‌باشد، این است که امروزه دولت‌ها مسئول رفاه و عدالت اجتماعی و خدمات به جامعه هستند. در بحران کرونا نیز نقش دولت‌ها و توان تاثیر آنها در بهبود روند امور، همواره در ذهن پرسش‌گر شهروندان، اندیشمندان و محققان به صورت تطبیقی عیارسنجی می‌شوند. بنابراین، پرسش این است که «عملکرد دولت ایران و سنگاپور در مقابله با ویروس کرونا چگونه بوده و آینده سیاسی - اجتماعی پیش‌روی این دولت‌ها و وضعیت نهایی این ویروس به چه شکل رقم خواهد خورد؟» طرح پرسش فوق

در حالی است که نویسندگان به تفاوت‌های دو کشور به خوبی واقف هستند و به هیچ وجه مولفه‌های تاثیرگذار بر این دو را یکسان نمی‌دانند اما در نگاه بیرونی آنچه قضاوت شهروندان ایرانی از عملکرد دولت را شکل خواهد داد اگر مقایسه با کشورهای اروپایی نباشد حداقل مقایسه با کشورهای کوچک‌تر آسیایی خواهد بود. همچنین نباید فراموش کرد از ۵ جنبه مهم، کشور سنگاپور می‌توانست نسبت به بسیاری از کشورها از جمله ایران در مقابله با کرونا آسیب‌پذیرتر باشد؛ عواملی همچون: ۱- وسعت کم (مساحت ۷۲۲ کیلومتر) و تراکم جمعیت بسیار بالا؛ ۲- وجود جمعیت شهروندان خارجی بسیار زیاد بخصوص مهاجران چینی (توضیح آنکه بیش از یک میلیون و ششصد هزار مهاجر در کشور سنگاپور وجود دارند و از این مقدار، حدوداً ۴۱ درصد مجوز لازم برای کار را دارند)؛ ۳- دومین بندر شلوغ دنیا پس از بندر شانگهای از لحاظ وزن کالا؛ ۴- دومین بندر دنیا از لحاظ ترافیک بارگیری کشتی؛ ۵- اولین بندرگاه دنیا از نظر مقدار سوخت‌گیری و آمد و شد کشتی‌ها؛ ۶- فاصله نزدیک به چین به عنوان اولین کشور درگیر با بحران کرونا (Marks, 2007: 15-75). به این موارد این مطلب هم اضافه می‌شود که سنگاپور یکی از اصلی‌ترین و مطرح‌ترین مراکز تبادل سفر در قاره آسیا است. دلیل آن هم این است که در مکان و منطقه‌ای استقرار یافته که از جمله پُرترافیک‌ترین مناطق دریایی و هوایی تلقی می‌شود. (Yap, 2004: 35). با اینحال برخی از مهمترین تفاوت‌های دو کشور که کار مقایسه را سخت می‌سازد عبارتند از: اینکه سنگاپور جمعیتی حدود پنج میلیون و هشتصد و پنجاه هزار نفر و ایران قریب ۸۵ میلیون نفر دارد. این کشور از شرایط نسبتاً مطلوب اقتصادی با درآمد سرانه بالا سود می‌برد حال آنکه ایران با وضعیت ناپایدار و معضلات اقتصادی ناشی از اعمال تحریم‌های هدفمند، بیکاری فزاینده و بی‌ارزش شدن بیش از حد پول ملی دست و پنجه نرم می‌کند. ایران ساختار سیاسی - اجتماعی پیچیده مبتنی بر شکاف‌های قومی، مذهبی و زبانی دارد حال آنکه مردم سنگاپور به

نوعی همگرایی و فرهنگ تساهل و قانونمداری رسیده‌اند.

علیرغم توجه به تفاوت‌ها و تشابهات فوق، نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که عملکرد دولت سنگاپور در رویارویی با ویروس کرونا به نسبت ایران سریع‌تر، برنامه‌ریزی شده‌تر، قانونمندتر و شفاف‌تر بوده است. در باب آینده پیش روی هر دو دولت نیز پنج سناریو قابل طرح است که در سه گروه می‌توان آنها را جای داد: الف - آینده مطلوب: پایان کرونا، کاهش هزینه‌های شغلی برای دولت‌ها و بهبود نظام دانایی شهروندان؛ ب - آینده محتمل: ۱- شکست تدریجی کرونا، ظهور بحران جوانان بیکار و فشار حداکثری بر دولت؛ ۲- مهار تدریجی کرونا، گسترش نفوذ و تسلط اطلاعاتی دولت‌ها؛ ۳- بقای کرونا، متمرکز شدن قدرت و بسته‌شدن فضای دموکراتیک؛ پ - آینده - ممکن: شکست درازمدت کرونا، بحران اقتصادی و فشار حداکثری بر مردم و ظهور اعتراضات اجتماعی.

در این مقاله برای پاسخ به پرسش فوق از روش آینده‌پژوهی استفاده شده است. علت انتخاب چهار سناریو استخراج شده در قالب سه دسته‌بندی این است که بر اساس منطق سناریونویسی، سناریوها غالباً بر مبنای سه دسته ارجح یا مطلوب، محتمل و ممکن دسته‌بندی می‌شوند. از طرفی نیز به اعتقاد نویسندگان، واکاوی وقایع حال و تحلیل داده‌های موجود نشان می‌دهد که به طور منطقی در بخش سناریوهای مطلوب و ممکن هر کدام یک سناریو و بخش سناریو محتمل می‌توان سه سناریو را انتخاب نمود. در ارتباط با پیشینه تحقیق مشخصاً باید گفت به دلیل تازگی و جدید بودن موضوع و متغیرهای مورد مقایسه، تاکنون پژوهشی منتشر نشده است، از همین رو، در ادامه برای سازماندهی پژوهش، ضمن بررسی چارچوب روشی، به بررسی جزئی و شفاف‌سازی عملکرد دو دولت سنگاپور و ایران در مقابله با کرونا به صورت تطبیقی - که لازمه ورود به طراحی سناریوها نیز می‌باشد - پرداخته می‌شود. در ادامه نیز با بهره‌گیری از روش آینده‌پژوهی و سناریوسازی، آینده وضعیت کرونا و دو دولت سنگاپور

و ایران و سناریوهای پیش‌روی آنها بررسی می‌شود.

روش پژوهش

آینده پژوهی

آینده‌پژوهی؛ اندیشه‌های فلسفی و رویکردهای علمی و مدل‌های متنوع مطالعه آینده را تبیین و با کمک آنها، آینده‌های احتمالی و بدیل را تعریف می‌کند. بنابراین، می‌توان مدعی بود که آینده‌پژوهی، ابزاری کارآمد برای تئوریزه کردن و مهندسی هوشمندانه آینده پیش‌رو است (ناصر ابادی، ۱۳۷۹: ۲۵). معادل لاتین لغت آینده‌پژوهی، Future Studies است. به نظر می‌رسد اولین بار آینده‌پژوهی در چارچوب یک روش پژوهشی در سال‌های ۱۹۳۰ تا ۱۹۳۳ بوسیله تعدادی از محققان و با راهنمایی ویلیام اف آگبرن^۱ در ارتباط با موضوع جامعه‌شناسی در آمریکا بکار گرفته شد.^۲ البته نقطه شروع توجه به روش آینده‌پژوهی به عنوان یک فعالیت عمومی، تقریباً به دهه شصت بر می‌گردد. اولین پژوهش تئوریک و نظری در ارتباط با آینده نیز توسط برتراند دوژوئنل^۳ با عنوان «هنر گمان» نگاشته شد. یافته‌های تحقیق او به آنجا رسید که مدعی شد برای یافتن صحیح آینده، نیاز به اشراف اطلاعاتی در مورد متغیر مورد نظر و حتی استفاده از روش‌های غیر معمول است.

پژوهشگران عرصه آینده‌پژوهی طیف وسیعی از محققین در علوم گوناگون با پیش‌فرض‌ها و نظرات و سلايق متفاوت را در بر می‌گیرند. با این حال در موارد بسیاری در تعریف و تبیین ویژگی‌های آینده‌پژوهی با یکدیگر به اجماع رسیده‌اند که عبارتند از: ۱- انتخاب یک رویکرد کل‌گرا (وابسته به سازواره‌های همبسته یا سیستم‌های یکپارچه) در واکاوی تحولات؛ ۲- توجه به

1. William F.Ogburn.

2. برخی دیگر از نظریه‌پردازان عبارتند از: هاریسون براون، راشل کارسون و وندل بل.

3. Bertrand de Jouvenel

تغییرات در قامت یک امر مهم که در حال تزايد است؛ ۳- دقت در مطالعه وقایع و رویدادها به عنوان پدیده‌های مرتبط و در هم تنیده که به صورت مداوم بر روی یکدیگر اثر می‌گذارند؛ ۴- پذیرفتن امکان تحقق گزینه‌های بسیار زیاد و در عین حال متفاوت برای آینده که می‌تواند یک پیش‌فرض یا حتی فرضیه اصلی باشد؛ ۵- پذیرش اهمیت تفکرات مثبت، ایده‌های خوب و ارزش‌ها در خلق جهانی بهتر در آینده؛ ۶- بالابردن ظرفیت مردم برای انتخاب نیکو و مسئولیت‌شناسی در زمان حال، زیرا عملکردها در ساختن و خلق آینده بهتر تأثیرگذاری زیادی خواهد داشت. به عبارتی باید گفت همه افراد جامعه می‌توانند دگرگونی را بر اساس آنچه که اراده کرده و خواسته‌اند به وجود آورند. به همین دلیل باید ضمن آگاهی از این امر، مسئولیت‌شناس بوده و برای انجام کارها و وظایفی که می‌تواند در بهتر شدن آینده تأثیرگذار باشد، برنامه‌ای داشته باشند (منطقی، ۱۳۹۱: ۳۰)؛ ۷- پذیرفتن ضرورت و اهمیت برنامه‌ریزی بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت. بنابراین، نباید آینده و کیفیت تحقق آن را به شانس واگذار کرد. بلکه باید کنش‌گر بوده و فعالانه در جهت تحقق آینده بهتر کوشید (مظلوم زاده و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۲۲) و ۸- فهم دقیق و تفکیک قائل شدن میان آینده‌های ممکن، محتمل و ارجح. این سه گروه تعاریف خود را دارند، الف - آینده مطلوب یا ارجح: به معنای پیش‌بینی بهترین و مطلوب‌ترین وقایع برای تحقق در آینده، ب - آینده محتمل: یعنی تبیین و تشریح رویدادهایی که برای وقوع در آینده پیش‌رو بالاترین احتمال را دارند و پ - آینده ممکن: یعنی نگارش همه رویدادها اعم از محتمل، بد، خوب و ضعیف الامکان که امکان رخ دادن آن در آینده وجود دارد (مظفری، ۱۳۸۸: ۳۵).

آنچه که تشریح شد، بعضی از ویژگی‌هایی مشترکی بود که تقریباً تمام محققان آینده‌پژوهی بر آن وحدت‌نظر دارند. البته موارد دیگری نیز وجود دارد که صرفاً می‌توان به عنوان ویژگی‌های مشترک یک طیف فکری خاص به آنها اشاره کرد. در این مقاله از میان روش‌های مختلف آینده‌پژوهی یعنی روش دلفی،

تجزیه و تحلیل پیش‌ران‌ها، تجزیه و تحلیل روندها، دیده‌بانی آینده، نقشه راه، سناریوپردازی، مدل‌ینگ و شبیه‌سازی و پس‌نگری؛ با توجه به هدف و موضوع مورد تحقیق و همچنین اطلاعات و داده‌های در دسترس، روش سناریونویسی انتخاب شده است.

سناریونویسی به عنوان یکی از روش‌های آینده‌پژوهی

سناریونویسی به عنوان یکی از روش‌های آینده‌پژوهی، همان شرح و تبیین وقایع و رویدادهایی است که متأثر از شرایط معین امکان تحقق آن در آینده وجود دارد. در واقع، سناریو تصویری از آینده مطلوب، محتمل و ممکن است. هدف از بکارگیری این گروه‌بندی از آینده، به‌آزمون گذاشتن کیفیت استراتژی‌ها و سیاست‌های اتخاذ شده در مقابل مشکلات و چالش‌های آینده، با ترسیم فضایی از ممکنات است. بر این مبنا، سناریوها در خدمت اتخاذ و تدوین استراتژی‌ها قرار می‌گیرند. این عمل از طریق کشف نظام‌مند فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌رو محقق می‌شود. البته سناریوها تنها یک گمانه در باب آینده نیست، بلکه به ما کمک می‌کند چگونه در شرایط حال، به آینده فکر کرده، تصمیم‌گیری نموده و آن را مدیریت کنیم. بنابراین می‌توان مدعی بود که سناریو، رخ و چهره آینده است. بر همین اساس نیز هدف سناریونویسی، تأکید بر ضرورت اندیشیدن در مورد آینده و وسعت بخشیدن به آلترناتیو یا گزینه‌های جایگزینی است که احتمالاً مورد نظر ما باشد، البته واقعیت این است که آینده مجهول و نامعلوم است. با این حال، سناریو؛ تفکر و تعمق در مورد رویدادها و وقایع نامعلوم و نامشخص را به ما آموزش می‌دهد. به عبارتی، سناریوها به ما می‌آموزند که درباره مجهولات و نامعلومات نظام‌مند فکر کنیم؛ تخیلات، پیش‌فرض‌ها و فرضیه‌های نادرست را از ذهن خود خارج نماییم و بتوانیم معضلات، بن‌بست‌ها و چالش‌هایی را که ممکن است جهان ما را متحول سازند، بهتر بشناسیم (Martin, 1982: 123). بر این اساس، آینده نامعلوم و

اقرار به این ویژگی آن، به هیچ عنوان نمی‌تواند بانه‌ای برای سکوت و سکون در برابر مخاطرات و چالش‌های پیش‌رو باشد. مجموعه کنش‌های ما در آینده باید بر پایه فهم و شناختمان از امکاناتی باشد که برای دگرگونی و تغییر وجود دارد و در شرایط فعلی یعنی امروز و حال آنها را می‌توانیم شناسایی کنیم. بنابراین، سناریوسازی با ماهیت، چگونگی و کیفیت فکر ارتباط دارد، سعی در تغییر «نگرش شرطی» ما به دنیا دارد؛ یعنی همان نگرشی که به اصول فرهنگی ما وابسته بوده و بانی محدودیت دید ما نسبت به آینده است. از همین‌رو، هدف اصلی؛ روش و نوع نگرش سناریویی، کنارزدن محدودیت‌ها و اما و اگرها است (Chermack, 2004: 261).

برای سناریوسازی‌های منطقی هم کلیت موضوع باید شفاف باشد و هم آینده‌پژوه باید بدون دغدغه و تا حد امکان شفاف‌سازی کند. پس از فهم کلیت موضوع باید کلیه اطلاعات مرتبط جمع‌آوری شوند. پس از آن، کلیه احتمالاتی که این داده‌ها در طول زمان می‌توانند شکل بگیرند بررسی گردد. گام بعدی، شناسایی و تجزیه و تحلیل نیروها و مقولاتی است که در تشکیل وقایع و شرایط خاص موثرند. این چرخه، در ادامه با کمک منطق و تحلیل‌های تخصصی و در برخی موارد کمی، تصحیح و بازنویسی می‌شوند. در نهایت نیز عوامل نامربوط کنار زده می‌شوند (Swap, Leonard & M Shields, 2001: 103). بطور جامع‌تر در ساخت سناریوها، رعایت موارد زیر ضروری است:

۱- هنگامی که یک سناریو شیوه تفکر استفاده‌کننده از آن را متحول نموده و تغییر می‌دهد، درحقیقت سناریو به ابزاری برای آموزش تبدیل گشته است؛ ۲- سناریوها باید بر اساس وقایع حال تدوین گردند؛ ۳- یک سناریوی خوب باید بر پایه تجزیه و تحلیل دقیق نگارش شود و بین عوامل تشکیل‌دهنده داخلی آن هماهنگی وجود داشته باشد؛ ۴- هر سناریو باید از دید استفاده‌کننده آن سناریو مورد قبول قرار بگیرد و ۵- برای اینکه مستقیماً امکان استفاده از سناریوها وجود داشته باشد باید منظور سازندگان آن مستقیم و به وضوح بیان

گردد (Chermack, 2005: 114). در ادامه ضمن تعریف اقدامات مشترک اکثریت دولت‌ها از جمله ایران و سنگاپور در مقابله با کرونا و نکات مؤثر در فهم اقدامات آنها، به طرح سناریوهایی در ارتباط با آینده پیش‌روی وضعیت ویروس کرونا و دو دولت سنگاپور و ایران پرداخته می‌شود.

عملکرد دولت ایران و سنگاپور در مقابله با کرونا

اقدامات مشترک اکثریت دولت‌ها

از آنجا که بسیاری از کشورهای جهان با چالش‌های بی‌سابقه‌ای از سوی کرونا روبرو هستند، فشار بر روی دولت‌ها نیز بسیار شدید و تأثیر آن بر مردم در سراسر جهان رو به رشد است. در این میان اکثر دولت‌ها با کمک‌گیری از گروه‌هایی چون داوطلبان محلی و انجمن‌های محلات، چهره‌های برجسته مذهبی، معلمان و پزشکان، به آگاه‌سازی مردم در مورد خطرات و اقدامات لازم کمک کردند. علاوه بر این، اقدامات زیر در دستور کار قرار گرفته است: ایجاد اعتماد بین دولت و شهروندان از جمله از طریق ارتباطات قوی و تمرکز بر دستیابی به اجتماعات آسیب‌پذیر، تلاش در کسب داده‌هایی که بر استراتژی‌های دولت تأثیر می‌گذارند، ایجاد سیستم عامل‌ها یا برنامه‌های دیجیتالی برای آگاهی شهروندان، فعال کردن مشارکت عمومی در رعایت بهداشت، ارائه خدمات دیجیتالی، مقابله با اطلاعات نادرست بصورت آنلاین، انتشار خبرهای انرژی‌بخش برای شهروندان آسیب‌دیده در ابعاد روانی، اقتصادی - اجتماعی، بستن بخش‌های تولیدی، به اشتراک‌گذاری اطلاعات گسترده و اجرای آزمایش‌های گسترده و تامین اجتماعی میلیون‌ها نفر (Opengovpartnership, 2020). مشاهده، مطالعه یا تجربه هر کدام از موارد فوق به نوعی به محققان این مقوله را القا می‌کند که تقریباً همه کشورهای درگیر کرونا، بخشی یا همه اقدامات بالا را انجام داده‌اند، اما پرسش اصلی این است که چرا با این وجود تنها کشورهای اندکی موفق به مهار نسبی کرونا شده‌اند؟ امروزه در

باب آینده کرونا، هر یک از تحلیلگران، با توجه به پیش‌فهم‌ها و پیش‌فرض‌های خود، نسبت به اقدامات دول مختلف، تحلیلی خاص و متفاوت دارند. این درحالی است که به نظر می‌رسد با توجه به روش آینده‌پژوهی (سناریونویسی)، برای درک اقدامات دو دولت سنگاپور و ایران و تحلیل آینده آنها، باید: ۱- فرصت‌ها و بخصوص چالش‌های پیش‌روی هر دو دولت به دقت مورد تامل قرار گیرد؛ ۲- به اطلاعات و داده‌های پیرامون عملکرد آنها توجه و بررسی مقایسه‌ای لازم صورت پذیرد و ۳- با تفکر در برخی نظرسنجی‌های موجود با دیدی جامع نسبت به نوع و کیفیت اقدامات این دو دولت، به رصد کنش‌ها و تحولات صورت گرفته پرداخت. با این کار ضمن بررسی تطبیقی عملکرد دو دولت سنگاپور و ایران، بستر لازم برای پیش‌بینی آینده پیش‌روی کرونا و دو دولت مذکور نیز- که ابزار لازم جهت نگارش سناریوهای پیش‌رو است - فراهم می‌آید.

نکات مؤثر در فهم اقدامات دولت سنگاپور و ایران در مقابله با کرونا

به عنوان مقدمه ذکر این نکته اهمیت دارد که در فهم تطبیقی اقدامات دو دولت سنگاپور و ایران و کشف آینده پیش‌رو با روش سناریونویسی، پایش میدان تحولات، اقدامات و احتمالات بسیار اهمیت دارد. از همین‌رو، باید تا جایی که امکان دارد همه جوانب آینده بررسی شود. دلیل آن این است که همواره پیاده‌سازی سناریوهای جامع، برتر و منطقی‌تر از اجرای سناریوهای یکجانبه‌گرایانه اعم از خوشبینانه و بدبینانه است و سناریوهای جامع همان سناریوهای واقع‌نگر هستند. بر همین مبنای، به نظر می‌رسد در شرایط فعلی دولت سنگاپور با همدلی میان نخبگان اجرایی و فکری، رویکردی واحد و دقیق را برای ریشه‌کنی کرونا در پیش گرفته است. این درحالی است که دولت ایران - که البته در شرایط دشوار اقتصادی و اجتماعی قرار دارد- تمایل نشان داده است بیش از آنکه از زاویه دید متخصصان سخن بگوید، عقاید خود را به عنوان واقعیت بیان کند. این شرایط موقعیتی را بوجود آورده که احساس می‌شود بین

نخبگان اجرایی و نخبگان فکری وحدت رویه وجود ندارد، مهمترین نمونه آن تضاد در تبیین منشا ویروس کرونا، تعیین زمان پایان کرونا، پایان بسته بودن دانشگاه‌ها و مکان‌های مذهبی، شیوه مقابله با کرونا و غیره است. به نظر می‌رسد مجموعه اقدامات درمانی و پیشگیرانه‌ای که انجام شده (ر.ک نمودار شماره ۱) نه در طول یکدیگر و بر مبنای برنامه‌ریزی دقیق بلکه در عرض یکدیگر و به صورت روزمره بر حسب شرایط زمانه بوده است.

نمودار ۱. اقدامات و روند درمان کرونا در دولت ایران

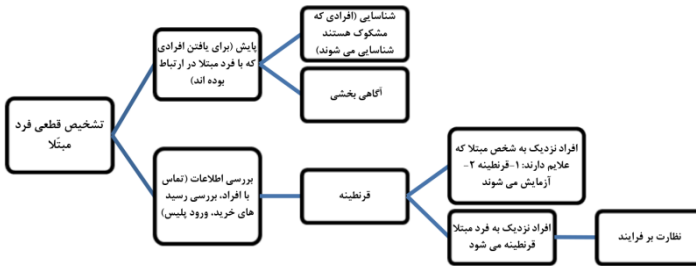

این در حالی است که مدیریت بحران شاید سخت‌ترین آزمایش برای دولت‌ها باشد. این امر بویژه در مورد کووید ۱۹، از این رو صادق است که هیچ سابقه یا راه‌حل تاریخی قابل مقایسه‌ای ندارد و تهدید آن مدام در حال تحول است. فقط گذر زمان اثبات خواهد کرد که رهبران و مدیران جهان چقدر موفق عمل کرده‌اند و کدام استراتژی‌ها بهترین نتیجه را کسب کرده است (Glazer, 2020). این درحالی است که اقدامات دولت سنگاپور تا این زمان روشمند، با برنامه و حاصل اتحاد مسئولان این کشور است. مطالعه شیوه عمل و کنش دولت سنگاپور نشان می‌دهد که با تشخیص به موقع، پایش صحیح و هدفمند

بررسی تطبیقی عملکرد دولت ایران و... ۱۵۳

افراد مبتلا، بررسی و گردآوری اطلاعات آنها، آگاهی بخشی و قرنطینه مبتلایان، به خوبی توانسته است کشور خطرپذیر خود را تا حدود زیادی از بحران کرونا خارج سازد. روند درمان در این کشور بسیار شفاف و نظام مند است. به گونه ای که به خوبی می توان در شاکله نموداری به شرح زیر این رویکرد را مطالعه نمود.

نمودار ۲. روند درمان دولت سنگاپور

این در شرایطی است که دولت ایران به واسطه دسترسی محدود به دارو و تجهیزات به خاطر تحریم ها، بالا بودن هزینه های آزمایش های پزشکی و فشار مالی بر دولت، جمعیت زیاد و کمبود مراکز درمانی و آزمایشگاهی در سراسر کشور قادر به آزمایش تمامی شهروندان مشکوک به کرونا نیست. با این وجود، وقتی مدل نموداری بالا مطالعه و مبنای تطبیق قرار می گیرد عادلانه این است که گفته شود به نظر نمی رسد که قوانین اجتماعی و فاصله گیری های فیزیکی، بدون تست، جداسازی و ردیابی و رویکرد درمانی مشخص، چرخه شیوع ویروس کرونا را در ایران به سادگی متوقف کند. این مهم در ادامه با مرور اقدامات دولت سنگاپور و بررسی تطبیقی آن با رویکرد دولت ایران در چند محور ذیل، بیش از پیش مشخص خواهد شد.

کیفیت برنامه دو دولت در ردیابی افراد مشکوک و کنترل کرونا

برای نگارش سناریوهای منطقی و علمی باید به نوعی از مستندسازی روی

آورد. به عبارتی ضمن شفاف‌سازی شجاعانه و بدون دغدغه، آینده‌پژوه باید مطابق امر واقع به نگارش مقدمات و بسترهای مقایسه با ذکر جزئیات بپردازد. بخصوص اینکه کیفیت برنامه‌های هر دو دولت به صورت مشخص مورد مطالعه قرار گیرد. از همین‌رو، نباید این نکته را از نظر دور داشت که سنگاپور برخلاف بسیاری از کشورهای مدرن و پیشرفته، ردیابی مبتلایان را حتی قبل از اینکه اولین مورد ابتلا به بیماری کرونا شناخته شوند، شروع نمود. به گونه‌ای که سازمان بهداشت جهانی از این اقدام دولت سنگاپور تقدیر نمود. شاید عجیب باشد اما در کشور سنگاپور، کارآگاهان اولین کسانی هستند که با بیماران به محض ورود به بیمارستان صحبت می‌کنند تا بپرسند فرد بیمار با چه کسانی در تماس بوده و در چه مکان‌هایی رفت‌وآمد داشته است. فرد مشکوک پس از تشخیص قطعی بیماری مطابق نمودار بالا در مدار درمان قرار می‌گیرد. مجموعه گروه‌های ذکر شده، تمام اطلاعات حیاتی در مورد اشخاص مشکوک یا مبتلا را به واحد اطلاعاتی سازمان بهداشت می‌رسانند و این یک رویکرد مستمر است. این کشور از اواخر دی ماه ۱۳۹۸، حتی از نیروهای ارتش نیز برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده کرد. علاوه بر این، در برخی موارد حتی ماموران بخش‌های جنایی، ماموران اطلاعاتی - امنیتی و مبارزه با مواد مخدر را نیز به خدمت گرفتند. در نهایت نتیجه حاصل از تحقیقات آنها برای کشف چگونگی ابتلا به این ویروس و نقطه شروع آن، به خوبی مشخص کرد که اواسط ژانویه، حدود ۲۰ نفر از گردشگران چینی از شهر «گوانجو» برای تعطیلات سال نو چینی به سنگاپور آمدند. واکاوی برنامه سفر آنها برای گروه‌های تحقیقاتی سنگاپور مشخص نمود که این گروه از یک فروشگاه که در آن اقلامی چون روغن تمساح و ترکیبات گیاهی فروخته می‌شود بازدید کرده و این بیماری را منتقل نموده‌اند. این درحالی است که در طول همه‌گیری کووید ۱۹، دولت ایران

اولین موارد آلوده به ویروس را در قم گزارش داد که البته در مورد شروع آن در همین شهر هم حدس و گمان‌های بسیاری مطرح است و بر پایه احتمالات گفته می‌شود که این ویروس شاید توسط تاجری از قم که به چین سفر کرده بود به کشور آورده شده است. برخی نیز به صورت کلی این بیماری را توطئه دشمن می‌دانند به عنوان مثال، سرلشکر سلامی، فرمانده سپاه پاسداران انقلاب اسلامی می‌گوید: «ایران در حال حاضر مشغول جنگ بیولوژیکی است و به طور حتم برنده جنگ خواهد شد» (Frantzman, 2020).

در باب پیگیری ریشه‌ای کرونا، رویکرد دولت ایران در مقایسه با سنگاپور متفاوت بود، زمانی که شیوع این بیماری بالا گرفت به تدریج دولت ایران طی حکمی کلی، مجالس عمومی و نماز جمعه را لغو کرد و کم‌کم دانشگاه‌ها و مدارس بسته شدند. دولت همچنین مراکز خرید، بازارها و زیارتگاه‌های اصلی و جشن‌های ملی- مذهبی را نیز ممنوع کرد. البته این اقدامات بر مبنای آزمون و خطا انجام شد، به گونه‌ای که شک و تردید در تصمیمات مشهود بود. به عنوان مثال، دولت در ابتدا برنامه‌های قرنطینه کل شهرها را رد کرد و از همین رو، تا پیش از نوروز ترافیک سنگین بین شهرها ادامه داشت. لذا پس از افزایش تعداد موارد جدید، ممنوعیت سفر بین شهرها اعلام گردید (New York Times, February 2020). در نقطه مقابل دولت سنگاپور که به دنبال جستجوی جزئیات ماجرا بود، در روز دوشنبه ۱۲ اسفند ۹۸ دولت ایران حکم کلی داد و اعلام کرد که قصد دارد ۳۰۰,۰۰۰ سرباز و داوطلب را برای مقابله با شیوع ویروس برای ضدعفونی کردن خیابان‌ها بسیج کند. این مهم هیچ‌وقت به صورت دقیق و کامل انجام نشد. در اقدامی مشابه، در ۲۳ اسفند طرحی برای پاکسازی خیابان‌ها، مغازه‌ها و اماکن عمومی توسط سپاه پاسداران اعلام شد (The New Yorker, March 2020). علاوه بر این، ۱۰۰۰ درمانگاه تشخیصی ثابت و سیار راه‌اندازی گردید. ارتش در کنار کادر پزشکی و برای یاری دادن آن تولید ماسک صورت و دستکش را آغاز و تختخواب‌های زیادی

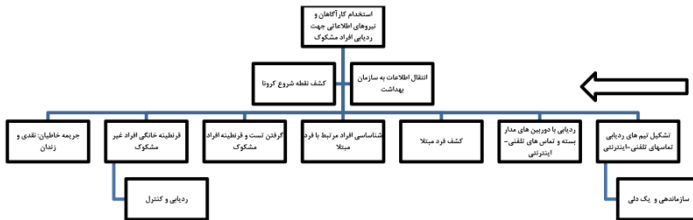
را برای بیماران فراهم کرد. اگرچه این امکانات در مقایسه با درمانگاه‌های مدرن و تجهیزات پیشرفته سنگاپور نمره مناسبی دریافت نمی‌کنند اما در شرایط تحریم اقتصادی علیه ایران، اقدامی مثبت و سازنده بود (Eqbali, 2020).

با این وجود، بر مبنای موارد ذکر شده، به نظر می‌رسد دولت سنگاپور ضمن فهم دقیق از خطر کرونا، در ردیابی و رفع مشکل، بسیار دقیق و موکشفانه عمل نموده است. یکی از مصادیق این ادعا، تشکیل تیم‌های ردیابی تماس‌های اینترنتی و تلفنی و استفاده از دوربین‌های مداربسته به وسیله دولت سنگاپور است. با کمک این روش، این دولت تمامی کسانی که با شخص آلوده به کووید-۱۹ در تماس بوده را شناسایی نموده و سریعاً از آنها تست کرونا می‌گیرد. وسواس در این زمینه به حدی است که اگر چنانچه این افراد علائمی حتی خفیف هم داشتند به سرعت در بیمارستان بستری و در ادامه قرنطینه می‌شدند. این افراد حتی اگر علائمی هم نداشتند مجبور بودند برای مدت معینی در قرنطینه خانگی باقی بمانند. ظاهراً این موارد باز هم مسئولین حوزه سلامت دولت سنگاپور را قانع نمی‌کرد زیرا برای کنترل نهایی و به جهت اطمینان از اینکه این افراد فاصله فیزیکی خود را با مابقی شهروندان حفظ می‌کنند و از قرنطینه خانگی خارج نمی‌شوند، بوسیله داده‌های مکان‌یاب سیم کارت تلفن همراه زیر نظر قرار گرفته و ردیابی می‌شدند. آنها روزی دوبار یک پیامک دریافت می‌کنند و باید روی پیوندی کلیک می‌نمودند که نشان می‌داد تلفن‌شان در چه موقعیت جغرافیایی قرار دارد (Vaswani, 2020) طبیعی است که با خاطیان نیز برخورد جدی می‌شد. در این میان، مسیر روند ردیابی شهروندان مبتلا و مشکوک در سنگاپور به قدری شفاف و برنامه‌ریزی شده است که می‌توان آن را در شاکله نموداری به شرح زیر تصور کرد.

بررسی تطبیقی عملکرد دولت ایران و... ۱۵۷

نمودار ۳. روند ردیابی شهروندان مبتلا و مشکوک و اعمال قوانین

در باب مجازات افراد خاطی نیز دولت سنگاپور برنامه خاص خود را دارد. دولت در این باره شفافیت در قانون و جدیت در عمل از خود نشان داده است. به گونه‌ای که نقض محدوده قرنطینه برای بار اول، جریمه نقدی به میزان ده هزار دلار یا حدود شش ماه زندان و یا حتی می‌تواند هر دو مورد را در پی داشته باشد. در صورت نقض مجدد قرنطینه جریمه نیز تکرار شده و افزایش داده می‌شود. اگر این موارد را در کنار جریمه ۵۰۰ هزار تومانی دولت ایران برای مدت کوتاهی در فروردین ماه قرار بدهیم، تفاوت مشخص گردیده و باید بپذیریم که سنگاپور برای یافتن موارد کرونا در تمام ساعات و به صورت روشمند کاری جدی‌تر و سازماندهی شده‌تر از ایران انجام داده است. در این کشور، دروغ گفتن در مورد مکانی که شهروندان نباید باشند و عدم همکاری با نیروهای دولتی می‌تواند منجر به ۶ ماه زندان یا جریمه حداکثر ۱۰,۰۰۰ دلار شود (Brueck, 2020).

در ایران اما ردیابی شهروندان کرونایی شکل دیگری دارد. مسئولین حوزه وزارت بهداشت برای ردیابی این افراد دست به چند اقدام زدند که یکی از آنها خوداظهاری شهروندان در سامانه معرفی همبستگی ملی - سلامت همگانی است. البته ظاهراً دلیل اصلی راه‌اندازی این سامانه جلوگیری از ازدحام جمعیت و شیوع بیشتر بیماری بود. مورد بعد آزمایش از کسانی است که خودشان به بیمارستان مراجعه می‌کردند. در این میان چنانچه حال شخصی وخیم بود و پس از انجام آزمایش مبتلا شناخته می‌شد، از اطرافیان درجه یک وی نیز آزمایش‌هایی صورت می‌گرفت. ردیابی شهروندان سال‌ها است که برای کشف

متلایان بیماری همه‌گیر به‌کار رفته است. اما کیفیت استفاده از این روش قدیمی توسط دولت و بخصوص وزارت بهداشت سنگاپور به حدی دقیق و روشمند بوده است که متخصصان اپیدمی‌شناسی و بیماری‌های واگیر دانشگاه هاروارد آن را به‌عنوان «استاندارد طلایی» و برترین روش تشخیص بیماری کرونا ستایش کردند (Misha, 2020). با وجود همه تفاوت‌های بین ایران و سنگاپور به نظر می‌رسد مشکلات ایران در مقابله با کرونا بیش از آنکه به کمبود امکانات مرتبط باشد به نحوه مدیریت، هماهنگی بین دستگاه‌ها، قوانین نظارتی، نحوه همراهی شهروندان با توصیه‌های دولت و نهایتاً کیفیت اعمال مجازات‌های اعمالی علیه خاطیان قوانین بازمی‌گردد.

کمک‌های مالی دو دولت و تلاش برای ایجاد آرامش روانی

این یک واقعیت غیر قابل انکار است که کرونا بر مشاغل و معیشت افراد تاثیر گذاشته و نحوه حمایت از مشاغل آسیب دیده برای یک دولت تا حد بسیاری به درآمدهای آن بستگی دارد و در شرایط کنونی دولت ایران از چنین منابع درآمدی محروم است. با این وجود، در مورد نحوه کمک‌رسانی مالی به آسیب‌دیدگان نیز می‌توان تفاوت‌های چشمگیری بین دو دولت ایران و سنگاپور دید. در همین راستا، دولت سنگاپور برای ارائه پشتیبانی مالی از سنگاپوری‌ها، طرح‌های مختلفی را به اجرا گذاشته است که سه نمونه موفق آن عبارت است از:

* صندوق حمایت موقت:^۱ صندوق امداد یا حمایت موقت، یک طرح کمک نقدی یک طرفه ۵۰۰ دلاری برای فروردین ماه بوده است. در واقع این صندوق برای کمک به شهروندان سنگاپور است که شغل خود را از دست داده‌اند یا بخش قابل توجهی از درآمد آنها به دلیل بیماری کرونا از دست رفته است.

بررسی تطبیقی عملکرد دولت ایران و... ۱۵۹

* کمک مالی پشتیبانی کووید ۱۹^۱: این مورد نیز طرحی برای کمک به شهروندان سنگاپور است که به دلیل خاتمه قرارداد یا توقف کار، در حال حاضر بیکار هستند یا در مرخصی بدون حقوق حداقل برای سه ماه متوالی به سر می‌برند یا اینکه در شرایط فعلی با کاهش ماهانه ۳۰ درصد حقوق برای حداقل سه ماه متوالی روبرو شده‌اند. این صندوق کمک هزینه نقدی ماهانه ۸۰۰ دلار را به مدت ۳ ماه به حساب بانکی شهروندان واریز می‌کند.

* صندوق امداد:^۲ بر مبنای برنامه این صندوق، کمک‌های مالی ۱۰۰۰ دلاری به خانواده‌های کم‌درآمد که عضوی از اعضای خانواده‌های آنها به بیماری کرونا مبتلا شده‌اند و در بیمارستان و نهادهای دولتی یا خانگی در قرنطینه یا تحت مداوا هستند تعلق می‌گیرد. البته در برخی مواقع این کمک‌های بلاعوض تا ۲۴۰۰ دلار برای حمایت از شهروندان افزایش پیدا می‌کند (Singapor administration, 2020).

علاوه بر این، از آنجا که از منظر دولت سنگاپور، افراد تحت قرنطینه باید جدا شوند و از لحاظ فیزیکی نمی‌توانند با دیگران که در همان محل زندگی می‌کنند، تعامل داشته باشند لذا بسته قرنطینه برای رفع نیازهای اساسی به افرادی که قرنطینه شده‌اند نیز ارائه می‌شود. در این صورت، فرد قرنطینه شده باید دمای بدن خود را تحت نظر داشته باشد و حداقل ۳ بار در روز وضعیت سلامتی خود را گزارش کند. در کنار این عمل، افراد تحت قرنطینه حداقل سه بار در روز از طریق تماس‌های ویدیویی مورد بررسی قرار می‌گیرند (Cheok, 2020).

دولت ایران نیز سه طرح برای کمک به شهروندان خود در نظر گرفت که عبارتند از: ۱- کمک بلاعوض به صورت مستقیم به حدود سه میلیون خانواده ایرانی در چهار مرحله. رقم این حمایت مالی به تعداد افراد خانواده بستگی

داشت که رقم ششصد هزار تومان حداکثر کمکی بود که دولت برای خانوارهای پرجمعیت در یک مرحله از این مراحل چهارگانه در نظر گرفت. البته این مورد با احتساب میزان تورم موجود در جامعه تنها بخش کوچکی از مشکلات این تعداد خانوار از جمعیت بیش از ۸۰ میلیونی ایران را می‌توانست حل کند؛ ۲- پرداخت تسهیلات یک تا دو میلیون تومانی به حدود چهار میلیون خانوار ایرانی در روزهای پایانی سال ۹۸ یکی دیگر از سیاست‌های حمایتی دولت بود. این وام با نرخ سود چهار درصد، برای شهروندانی در نظر گرفته شد که منبع درآمد خود را بر اثر بحران کرونا از دست داده بودند. ویژگی مثبت این تسهیلات بر مبنای سخنان علی ربیعی، سخنگوی دولت، محمدباقر نوبخت، معاون رئیس جمهوری، حذف تشریفات معمول و سرعت در وصول وام است. آنچه واقعیت این روزها را مشخص می‌کند این است که برای یک خانوار شهری و روستایی بحران‌زده، این تسهیلات تنها بخش کوچکی از هزینه‌های یک ماه آنها را تامین می‌کند. این درحالی است که در جریان بحران کرونا بسیاری از مردم آسیب دیده، نه به درستی رصد و نه حمایت شدند و ۳- در ابتدای سال ۱۳۹۹ دولت از بسته حمایتی یک میلیون تومانی به تمام شهروندان یارانه بگیر خبر داد. جامعه آماری این بار وسیع‌تر و حدود ۲۳ میلیون نفر را در بر می‌گرفت. نرخ سود این تسهیلات ۱۲ درصد در نظر گرفته شده است، دوره بازپرداخت آن ۲۴ ماهه است. مشکل اصل چنین حمایتی عام بودن این برنامه بود که به نظر می‌رسد ضمن دور کردن دولت از حمایت از گروه‌های هدف به صورت برنامه‌ریزی شده، منابع محدود دولت برای کمک موثر به آسیب دیدگان واقعی را هدر می‌دهد (Bozorgmehr, 2020).

بر مبنای آنچه بیان شد به نظر می‌رسد کمک‌های دولت سنگاپور ضمن اینکه عام بوده و در سه طرح مهم به صورت دقیق، گروه‌های هدف را شناسایی نموده و حل مشکل می‌کند؛ تسهیلات اعطایی به صورت قرض‌الحسنه و بدون بازگشت است. این مورد در مقابل کمک‌های مالی دولت ایران که با نرخ

سودهای مشخص و تورم بالا و فزاینده همراه است، بیش از پیش توانسته است که مردم این کشور را به آرامش روانی نزدیک کند. به گونه‌ای که دو مورد از نظرسنجی‌های انجام شده توسط «استریتس تایم^۱» و شرکت تحقیقات بازار «نکسوس لینک^۲» که جامعه آماری آن ۴۰۱ خانوار بود و به نمایندگی از انواع مختلف اقامتگاه‌ها، گروه‌های سنی، قومیت و توزیع جنسیت سنگاپور با هدف درک عموم مردم از اقدامات دولت و پاسخ به شیوع ویروس از تاریخ ۸ تا ۱۰ فوریه انجام شد، حکایت از رضایت ۸۰ درصدی مردم از کلیت اقدامات دولت دارد (Straitstimes, 2020). این درحالی است که یافته‌های پنج نظرسنجی مشترک «شهرداری تهران» و «مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران» (ایسپا) از اواسط اسفند تا میانه اردیبهشت ۱۳۹۹، حکایت از آن دارد که تنها ۲۰ درصد مردم تهران از کنش و عملکرد دولت ایران در مقابله با بحران کووید-۱۹ ابراز رضایت کامل کرده‌اند. به عبارت دیگر، نتایج پنج موج از این نظرسنجی که ابتدای خردادماه ۱۳۹۹ منتشر شد، مشخص نمود که ۶۵ درصد از شهروندان پایتخت ایران از عملکرد دولت در مقابله با ویروس کرونا ناراضی، ۱۵ درصد تا حدی راضی بوده و صرفاً ۲۰ درصد اظهار رضایت کامل کرده‌اند. همچنین بخشی از این نظرسنجی مشخص ساخت که ۸۲ درصد شهروندان تهران نگران وضعیت اقتصادی خانواده خود در ماه‌های آینده هستند. در این میان، سطح نگرانی در بیش از ۶۴ درصد جمعیت شهر تهران «بالا» عنوان شده است. همچنین ۳۵ درصد از پاسخگویان در نظرسنجی پنجم مدعی شده‌اند که حداقل یک نفر از اعضای خانواده آنها به سبب شیوع کرونا شغل خود را از دست داده است (اقتصاد آنلاین، ۱۳۹۹/۲/۳۰).

در نقطه مقابل، مردم سنگاپور با دیدن جدیت دولت خود در رفع مشکلات

شغلی و اقتصادی، ردیابی افراد مبتلا و کنترل مابقی شهروندان و جریمه‌های مشخص خاطیان، همراهی خوبی با دولت انجام دادند. دولت سنگاپور نیز با حمایت مالی این اطمینان را به مردم داد که برای انجام تست کرونا و یا درمان آن، به هیچ وجه نیازی به پرداخت هزینه وجود ندارد و خانواده‌ها نباید نگران معیشت خود باشند. از همان ابتدای بحران، بجای تعطیلی بی‌برنامه مراکز، مردم این کشور پیش از حضور در اغلب نهادها، ساختمان‌های تجاری، مدارس و یا ورزشگاه‌ها، دمای بدن خود را کنترل کرده و مقررات بهداشتی را به صورت کامل رعایت نمودند. بنابراین، در حوزه کمک‌های مالی و بهداشتی به گفته مسئولین آن کشور، آنها کار متفاوتی انجام نمی‌دهند، بلکه آن را به نحو احسن انجام می‌دهند (Sheridan, 2020).

نقش دولت در کنترل و تامین حمل و نقل

با توجه به تجربه بیماری‌های مسری پیشین چون آنفولانزا و سارس، دولت سنگاپور خیلی سریع به اعمال کنترل مسافرت‌های هوایی، زمینی و دریایی پرداخت. کاهش بیش از ۸۹ درصدی پروازها بین چین و سنگاپور از اولین اقدامات این کشور در مقابله با کرونا بود که بیشترین کاهش را در بین همه کشورها داشته است. البته شرکت‌های هواپیمایی در پی اعمال محدودیت‌های مسافرتی برای جلوگیری از شیوع این بیماری همه‌گیر، به شدت آسیب دیدند. سنگاپور همچنین محدودیت‌های سفر خود را برای مسافرانی که از کشورهای آسیه‌آن (مالزی، اندونزی، تایلند، و بروئی، ویتنام، میانمار، لائوس و کامبوج)، ایالات متحده، ژاپن و سوئیس بازدید کرده‌اند، گسترش داد. بر مبنای اعلام شرکت هواپیمایی سنگاپور پروازهای این کشور از سوی دولت، به نصف کاهش داده شده است. همچنین دولت از مردم خواست تا تمامی سفرهای خارجی خود را به تعویق بیندازند. برای جبران خسارت به عمل آمده، دولت برای بخش حمل و نقل خود که بیش از ۱۹۰۰۰ نفر در آن اشتغال دارند و

بررسی تطبیقی عملکرد دولت ایران و... ۱۶۳

بیش از ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را شامل می‌شود، حمایت ۷۵۰ میلیون دلاری اختصاص داد. بدیهی است این امر به صنعت هوایی این کشور کمک می‌کند تا سریعتر از ضربات ناشی از کرونا بهبود یابد.

دولت ایران نیز مطابق ادعای سازمان هواپیمایی کشوری، پروازهای مستقیم خود با چین را به دلیل شیوع ویروس کرونا از تاریخ ۱۱ بهمن به حالت تعلیق درآورد. با این وجود ظاهراً پروازهای شرکت هواپیمایی ماهان به چین به منظور ارسال «کمک‌های بشردوستانه» ادامه داشته و مسافرت‌هایی نیز صورت گرفته است. به گونه‌ای که بهرام پارسایی، نماینده مجلس؛ روز یکشنبه ۱۳ بهمن ماه در یک توییت نوشت: «برخلاف تصمیم دولت، همچنان شاهد ورود مسافر از چین به ایران و انتقال مسافران چینی از سایر فرودگاه‌های جهان، توسط ایرلاین‌های ایرانی هستیم. آیا سازمان هواپیمایی، خودمختار است و تابع دولت نیست؟» (پارسایی، ۱۳/۱۱/۱۳۹۸). بنابراین، جمهوری اسلامی ایران در مسیری متفاوت با سنگاپور حرکت کرده است و درست در زمانی که هیچ یک از کشورها تمایلی برای پرواز به خاک چین داشته باشد، هم پروازهای خود را به چین ادامه داده و هم حمایت مشخصی از شرکت‌های هواپیمایی متضرر شده به عمل نیاورده است (Zheng, 2020). در عرصه منطقه‌ای نیز از آنجا که ایران اولین کشور خاورمیانه بود که درگیر ویروس کرونا شد خیلی زود سایر کشورها سفرهای خود به ایران را محدود و به حالت تعلیق درآوردند و این امر فشارهای مالی بیشتری را بر شرکت‌های هواپیمایی تحمیل کرد.

سناریوهای پیش‌رو درباره آینده کرونا و دولت‌های سنگاپور و ایران

آنچه تا کنون نگاشته شده است ضمن مقایسه پیوسته کنش دو دولت سنگاپور، آماده سازی زمینه های آینده پژوهی به سبک سناریونویسی بود. توضیح آنکه از منظر شوارتز در روش سناریونویسی، گام اول، شناسایی تصمیم‌های اصلی کنشگران، یعنی دو دولت سنگاپور و ایران بود. پس از آن و در گام دوم باید

به شناسایی نیروهای کلیدی و پیشران و جزئیات عملکرد هر دو دولت پرداخته می‌شد، اقدامی که کیفیت فکر و عملکرد مسئولین را مشخص و نویسندگان را به نوشتن آینده‌های پیش‌روی آنها کمک می‌نمود (Schwartz, 1991: 83). از همین رو و با توجه به نکات یاد شده و در چارچوب روش سناریوسازی، پنج سناریو - در قالب آینده‌های مطلوب، محتمل و ممکن - را می‌توان برای آینده کرونا در دو دولت سنگاپور و ایران به شرح زیر در نظر گرفت:

آینده مطلوب

پایان کرونا، کاهش هزینه‌های شغلی برای دولت‌ها و بهبود نظام دانایی شهروندان

واکوی بحران‌های بزرگ تاریخی نشان می‌دهد که بحران‌ها نسل‌ها را تغییر می‌دهند یا مجدد تعریف می‌کنند. برای مثال جنگ جهانی دوم در برخی زمینه‌ها، جامعه جهانی را برای همیشه تغییر داد که سه مصداق مهم آن ۱- ورود حداکثری خانم‌ها به محل کار؛ ۲- تأسیس وزارت غذا و دارو و ۳- تکثیر غذاهای کنسرو شده است. بنابراین، جامعه جهانی همانطور که جنگ را پشت سر گذاشت کرونا را نیز شکست خواهد داد، اما این دشمن نامرئی تغییرات مثبتی را هم به همراه خواهد داشت (Patel, 2020). مهمترین آنها عبارتند از:

- ۱- انجام امور شغلی در داخل خانه؛ یکی از تغییرات اساسی که از این بیماری همه‌گیر مشاهده می‌کنیم دورکاری یا انجام امور اداری - معیشتی در داخل خانه است. به نظر می‌رسد این گونه شغل‌ها در آینده می‌توانند دائمی شوند. ۲-
- آموزش‌های مجازی؛ این شکل از نشر دانش بخصوص برای دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هزینه‌های بسیار کمتری خواهد داشت و در آینده بدیلی مهم را فراروی دو دولت سنگاپور و بخصوص ایران قرار خواهد داد. ۳- به نظر می‌رسد نظام دانایی و باورهای مردم ایران و سنگاپور در ایام کرونا سامان بهتری

خواهد یافت. آنها حکمرانی ویروسی را مشاهده کردند که خود قابل مشاهده نیست اما در گرفتن و انتخاب قربانی به هیچ شخصیت، نژاد، مذهب، طبقه اجتماعی و آیینی رحم نمی‌کند. این ویروس مقدس‌ترین اماکن مذهبی جهان را تعطیل و شهروندان را به این مساله باورمند ساخت که در رویارویی با این ویروس، باید راه خردمندی پیشه نمود و به علوم عقلی و نوین اعتماد کرد. بنابراین مردمی که از بحران کرونا، آموزش نظم و بهداشت و عقلانیت مدرن دریافت کرده‌اند از این پس از مسئولان در مواقع مهم، هدفمندی و جواب‌های منطقی نیز انتظار خواهند داشت.

آینده محتمل

شکست تدریجی کرونا، ظهور بحران جوانان بیکار و فشار حداکثری بر دولت‌ها کرونا، ویروسی نیست که با تغییرات آب و هوایی و فصول کاهش پیدا کند. این بیماری دولت‌ها و مردم را تا مدت زیادی مجبور به همزیستی با خود خواهد کرد. زمانی که قرنطینه دولت بخصوص در سطح نظام آموزشی و تفریحی طولانی‌تر شود؛ کودکان، نوجوانان و بخصوص جوانان نمی‌توانند در دانشگاه‌ها، پارک‌ها و بوستان‌ها برای تفریح و بازی‌هایی که بخش مهمی از دوران رشد شخصیتی، روانی و فکری آنها را تشکیل می‌دهند حضور داشته باشند. این شرایط، نسلی از فرزندان با مهارت‌های اجتماعی پایین را خلق می‌کند که به همراه تأثیرات روانشناختی ناشی از رشد در شرایط قرنطینه، توسط والدینی که ممکن است خود دچار افسردگی و استرس شده باشند، مراقبت یا کنترل می‌شوند. از طرف دیگر در هفته‌ها و ماه‌های آینده، جوانان دو دولت سنگاپور و ایران بویژه دانشجویان به ناچار نسبت به گذشته زمان بیشتری را در رسانه‌های اجتماعی می‌گذرانند، حجم اطلاعات سیاسی-اجتماعی درست یا نادرستی که با توجه به کیفیت برخورد دولت متبوعشان با کرونا به ذهن آنها مخابره می‌شود تأثیرات ذهنی خاصی بر آنها خواهد گذاشت که تا

سال‌های سال اثرات آن احساس خواهد شد. این افراد بویژه در ایران بدون تشریفات خاص در دنیای کار ناپایدار و با تورم زیاد و فشار زجرآور اقتصادی فارغ‌التحصیل خواهند شد. استخدام نیروی کار با شیوع این بیماری به حداقل رسیده، بیکاری زیاد شده و ابهام در آینده بیش از پیش آنها را رنج می‌دهد. بنابراین، آینده جوانان در شرایط کنونی که به گفته وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۲۰ درصد از شاغلان در پی کاهش فعالیت بنگاه‌های اقتصادی بر اثر شیوع کرونا بیکار شده‌اند، با خوش‌بینی قابل بررسی نیست. دفتر مدل‌سازی دانشگاه امام صادق (ع) نیز در یکی از تحقیقات خود مدعی شده است که از آغاز شیوع بیماری کرونا، در عرصه تولید، حدود ۶۵ درصد بنگاه‌های اقتصادی دولت ایران با کاهش تولید مواجه شده و صرفاً فعالیت ۴ درصد بنگاه‌ها افزایش یافته است. این مساله با اضافه شدن بیکاری بیش از ۲۶ درصد جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله که در تابستان سال ۱۳۹۸ به ثبت رسیده حکایت از چالشی بزرگ فراروی دولت ایران دارد (یکی حسکوئی، ۱۳۹۸/۱۲/۲۸). چالشی که دولت - سنگاپور به دو دلیل ۱- مهار روشمند کرونا و ۲- اشتغال‌زایی (سنگاپور نه تنها برای جوانان خود که برای هزاران نفر از شهروندان کشورهای دیگر نیز ایجاد اشتغال کرده است) با آن مواجه نخواهد شد.

مهار تدریجی کرونا، گسترش نفوذ و تسلط اطلاعاتی دولت‌ها

کرونا در آینده با کمک دانشمندان و کشف داروی آن مهار خواهد شد اما برخی دولت‌ها را همچون سنگاپور در زمینه اشراف اطلاعاتی نسبت به مردم خود به کمال رساند. به عبارتی بحران کرونا به استفاده دولت از فناوری‌های جدید نظارتی سرعت بالایی بخشید. همانطور که اشاره شد در سنگاپور، دولت از داده‌های مکان‌یابی تلفن‌های هوشمند برای ردیابی شهروندانی که احتمالاً در معرض ویروس هستند، استفاده می‌کند. همچنین در این کشور، دولت ردیابی گسترده تماس‌ها را انجام می‌دهد و اطلاعات مفصلی درباره هر مورد مبتلا

بررسی تطبیقی عملکرد دولت ایران و... ۱۶۷

شناخته شده منتشر می‌کند. بنابراین، در مجموع می‌توان مدعی بود، در سنگاپور دولت نه تنها از طریق تلفن و اینترنت و دوربین‌های مدار بسته مردم خود را به شدت تحت کنترل و رصد اطلاعاتی قرار داده است بلکه اپلیکیشن‌هایی نیز طراحی و به مردم داده شده که کوچکترین حرکات آنها را رصد می‌کند. این اپلیکیشن‌ها که کار گزارش‌دهی وضعیت بیماران ترخیص شده از بیمارستان‌ها را برعهده دارد به‌گونه‌ای طراحی شده‌اند که حتی اگر شهروندان از محل خانه و مکان قرنطینه خود خارج شوند آنها را رصد و به شهروندان هشدار می‌دهد (Brechenmacher, 2020). در ایران هم دولت با طراحی نرم‌افزارهایی چون AC19، اپلیکیشن ماسک، سامانه اطلاع‌رسانی، خودارزیابی و ثبت بیماران کرونا و غیره و تبلیغ آن جهت حضور مردم و دادن اطلاعات، در واقع خود را تا حدود زیادی بر آنها مشرف‌تر نموده است. با این همه، اگرچه نظارت پیشرفته به خودی خود حرکتی ضد دموکراتیک نیست، اما خطرات سوء استفاده سیاسی از این اطلاعات امکان‌پذیر است.

بقای کرونا، متمرکز شدن قدرت و بسته شدن فضای دموکراتیک

بیماری کرونا علاوه بر اینکه یک معضل بهداشتی طولانی‌مدت است، امروزه تبدیل به یک چالش سیاسی - امنیتی بزرگ برای دولت‌ها نیز شده است. بررسی ابعاد سیاسی این بیماری حکایت از متمرکز شدن قدرت و بسته شدن فضای دموکراتیک دارد. توضیح آنکه سانسور، رصد و کنترل اطلاعات مربوط به این بیماری و گستره آن امروزه منجر به گسترش سریع و گسترده قدرت اجرایی در سراسر جهان شده و پیامدهای بالقوه چشمگیری بر فضای دموکراتیک داشته است. دولت‌های جهان و نه فقط ایران و سنگاپور، هفته‌ها است که تجمعات عمومی و آزادی حرکت شهروندان را محدود کرده‌اند. در کنار این موارد، ۱- تعطیلی رویدادهای فرهنگی و ورزشی در اماکن عمومی؛ ۲- لغو برنامه‌های ورزشی از جمله مسابقات فوتبال؛ ۳- لغو همه کنسرت‌ها و

سایر برنامه‌های فرهنگی؛ ۴- بسته شدن همه پارک‌ها و بوستان‌های عمومی، مزید بر علت شده است. در اکثریت کشورهای جهان وضعیت اضطراری اعلام شده و در برخی کشورها با جاعلان اخبار فضای مجازی برخورد می‌شود. به عنوان مثال، در تاریخ ۷ اسفند، پلیس سایبری دولت ایران اعلام کرد، به منظور متوقف کردن انتشار عکس‌ها و فیلم‌های دارای اطلاعات دروغین در مورد ویروس کرونا، به ۱۱۸ نفر اخطاریه داده شده و ۲۴ نفر دیگر دستگیر شدند، این روند به تدریج بالا گرفت و دولت از رسانه‌های رسمی اعلام کرد که ۳۶۰۰ نفر را به دلیل «انتشار شایعات» درباره ویروس کرونا در کشور دستگیر کرده است. در تاریخ ۱۱ فروردین، دولت ایران چاپ و توزیع روزنامه‌ها را نیز ممنوع اعلام کرد (Shekarchi, 2020). در این زمینه چنانچه در ابعاد سایبری پیش از این توضیح داده شد، دولت سنگاپور حتی از ایران هم نسبت به شهروندانش بیشتر مسلط شده است. بنابراین، در حال حاضر نشانه‌هایی وجود دارد مبنی بر این که برخی دولت‌ها از بحران استفاده می‌کنند تا به خودشان قدرت بیشتری بدهند و به بهانه بحران بهداشت و درمان، با مکانیسم‌های نظارت کافی، از اختیارات گسترده خود برای سرکوب مخالفان و مقاوم کردن جریان قدرت استفاده کنند. بنابراین، همه‌گیری ممکن است عقب‌نشینی دموکراتیک در دموکراسی‌های ناقص را تسریع کند و قدرت اجرایی را در کشورهای دموکراتیک یا اقتدارگرا تقویت نماید (Brow, 2020).

آینده ممکن

شکست کرونا در دراز مدت، بحران اقتصادی و فشار حداکثری بر مردم و ظهور اعتراضات اجتماعی

با کشف داروهای درمان کرونا و مراقبت‌های بهداشتی و کاهش میزان قربانیان در درازمدت، به نظر می‌رسد به زودی چالش بزرگ بعدی که ناشی از بروز

بحران اقتصادی جهان است، ایران و به نسبت کمتر سنگاپور را در برگیرد. افزایش بالقوه و ویرانگر نابرابری‌های اقتصادی، تحریم‌های یکجانبه علیه ایران، بیکاری، بدهی و فقر و همچنین فشارهایی که بر ساختار مؤسسات مالی وارد می‌شود، اثرات مخرب و عظیمی بر انواع سیستم‌های مدیریتی خواهد گذاشت. این اتفاقات تدریجی است و کم‌کم ابعاد سیاسی به خود خواهد گرفت. دقیقاً همانطور که بعد از بحران مالی جهانی که در سال ۲۰۰۸ رخ داد، کمتر کسی نتایج بسیار منفی سیاسی چون ظهور و گسترش پوپولیسم غیرمذهبی، تکه‌تکه شدن سیستم‌های حزبی و تثبیت چندین رژیم اقتدارگرا را پیش‌بینی می‌کرد (Carothers, 2020). بر همین مبنا نیز، این بیماری همه‌گیر انسجام اجتماعی - سیاسی را در بسیاری از موارد مختل می‌کند. تأثیرات افتراقی بحران سلامت در امتداد محورهای کلیدی همچون طبقات غنی در مقابل فقیر، شهری در مقابل روستایی و شهروندان در مقابل مهاجران ممکن است شکاف‌های طبقاتی را بیش از پیش به رخ بکشد یا اینکه شکاف‌های طبقاتی که پیشتر وجود داشته‌اند را متراکم‌تر و پیچیده‌تر کند. این امر به نسبت شدت موارد یاد شده، ممکن است برای هر دو کشور باعث افزایش خصومت و تنش میان احزاب سیاسی شده و بعدها امنیت و مشروعیت سیاسی نظام‌های حاکم را به خطر بیندازد. زیرا درست همانطور که آلودگی و ویروس به هیچ مرزی احترام نمی‌گذارد، تأثیرات سیاسی آن به ناچار مرزها را فرا گرفته و تا زمان کاهش وضعیت اضطراری سلامت ادامه می‌یابد. بی‌شک زندگی عادی مردمی که این روزها اطلاعات خود را نه صرفاً از طریق رسانه‌های دولتی و رسمی که بوسیله رسانه‌های جهانی به روز می‌کنند، با وجود معضل دامنه‌دار و فزاینده بیکاری، رشد اقتصادی اندک، تورم زیاد، عدم حمایت‌های اجتماعی - مالی، افزایش شکاف طبقاتی بسیار سخت‌تر از پیش شده و در آینده احتمال اینکه آتش خفته اعتراضات را در اجتماعات غیر رسمی و خیابان‌ها افزایش یابد وجود دارد. اعتراضات سیاسی در آلمان و فرانسه در ماه آگوست ۲۰۲۰ نمونه‌هایی از این

پیامدها هستند. زیرا متأسفانه به نظر می‌رسد امید و رویاهای اجتماعی و حس خوداثربخشی روزبه‌روز و به تدریج در حال از بین رفتن است. به نظر می‌رسد دوران پساکرونا دورانی است که گروه‌ها و طبقات مختلف اجتماعی به گونه‌های متفاوتی در رنج هستند.

نتیجه‌گیری

نوع واکنش و مواجهه نسبتاً موفق دولت سنگاپور با ویروس کرونا به عنوان یکی از کشورهایی که ارتباطات پررنگ اقتصادی با کشور چین و سایر کشورهای جهان داشته و به تبع آن رفت و آمد فراوانی نیز با آنها دارد، هم قابل طراحی در قامت یک الگو و هم قابل اجرا در سایر کشورها است. به نظر می‌رسد تجربه سنگاپور در رویارویی با سارس در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۳ همراه با نظم‌پذیری، جدیت دولت، قانون‌مداری، اعتماد اجتماعی و شفافیت در عملکردها به سنگاپور کمک کرد تا در کنترل این ویروس نسبت به ایران موفق‌تر باشد. از دوران پساسارس تاکنون دولت سنگاپور بیمارستان‌های خود را بازسازی و مدرنیزه نموده و حتی در زمینه امکانات بهداشتی نیز به داشته‌های خود افزوده است. این در حالی است که آخرین تجربه ایران در خصوص بیماری همه‌گیر به زمان جنگ جهانی اول و شیوع آنفولانزای اسپانیایی بازمی‌گردد و بخاطر فاصله زمانی زیاد و گذشت سه گفتمان مجزا از آن زمان تاکنون و مشکلات اقتصادی عدیده کنونی از قبیل تحریم‌های اقتصادی و بافت جمعیتی - فرهنگی متفاوت که پیشتر ذکر آن رفت، نمی‌تواند همچون سنگاپور به سادگی برای کسب تجربه، حافظه تاریخی خود را به یاری بطلبد. در کنار عوامل گفته شده در متن از قبیل حمایت‌های مالی، بهداشتی و درمانی هدفمند دولت سنگاپور؛ ماهیت نظم‌پذیر جامعه و طبیعت مردم شرق آسیا نیز به این دولت کمک نموده تا قوانین و مجازاتی را در زمان بحران و مواقع اضطراری وضع نماید که در کنترل کرونا به دولت کمک زیادی نموده‌اند. از همین‌رو به نسبت

ایران، مردم و دولت سنگاپور، درک بهتری از این بیماری و چگونگی برخورد با آن دارند. از طرفی، درست برعکس عملکرد دولت ایران، اقدامات و کنش پیشگیرانه دولت سنگاپور قبل از اولین مورد کشف مبتلا شروع شد و از آن پس نه تنها غافلگیر نشدند که در کنار انتخاب شیوه آگاهی بخشی به مردم، مجازات‌های سختی نیز برای خاطیان در نظر گرفتند. با این همه سنگاپور امروز اشراف اطلاعاتی زیادی بر شهروندان خود دارد که این خود می‌تواند دلیلی بر بقای نظام سیاسی این کشور باشد. اگر به آینده خوشبین باشیم باید بپذیریم که کرونا بر تفکر هستی‌شناسانه و البته معرفت‌شناسانه انسان‌های قرن بیست و یک، تاثیرات تدریجی و عمیقی برجا خواهد گذاشت. این انسان‌ها بر گوهر و جوهر وجودی خود متکی شده، اعتماد به نفس می‌یابند و در مقابل مراجع و کانون‌های قدرتی که از بیرون یا درون قصد سلطه بر او را دارند، بی‌پروا، جسور و رادیکال خواهند بود. به نظر می‌رسد آنچه به میزان تندروی آنها بیشتر کمک خواهد کرد، ساختار اقتصادی-بهداشتی شکننده دولت متبوع و عدم شفافیت و عدم مسئولیت‌پذیری آنها خواهد بود. در ادامه، موارد بیان شده در شاکله جدولی به شرح زیر به صورت جزئی تر مشخص شده است.

جدول ۱. آینده پیش روی کرونا و وضعیت سیاسی - اجتماعی دولت های ایران و سنگاپور

<p>شکست کرونا در درازمدت، بحران اقتصادی و فشار حداکثری بر مردم و ظهور اعتراضات اجتماعی</p>	<p>بقای کرونا، متمرکز شدن قدرت و بسته شدن فضای دموکراتیک</p>	<p>مهار تدریجی کرونا، گسترش نفوذ و تسلط اطلاعاتی دولت ها</p>	<p>شکست تدریجی کرونا، ظهور بحران جوانان بیکار و فشار حداکثری بر دولت ها</p>	<p>پایان کرونا، کاهش هزینه های شغلی برای دولت ها و بهبود نظام دانایی شهروندان</p>	<p>ردیف</p>	
				<p>ایران: پایان کرونا، تغییر کیفیت فکر بویژه در میان جوانان و نوجوانان سنگاپور: پایان کرونا، تمایل به عقلانیت بیشتر و نظم پذیری</p>	<p>آینده مطلوب</p>	
		<p>ایران: همزیستی طولانی مدت با کرونا، بسته شدن فضای سیاسی به عنوان تهدیدی محتمل</p>	<p>ایران: مهار دراز مدت، گسترش نفوذ اطلاعاتی</p>	<p>ایران: شکست دراز مدت، احتمال بالای تشدید بحران بیکاری</p>		<p>آینده محتمل</p>
		<p>سنگاپور: دوام کرونا، بسته شدن فضای سیاسی به عنوان تهدیدی محتمل</p>	<p>سنگاپور: مهار کوتاه مدت، تسلط کامل اطلاعاتی همراه با پذیرش مردمی</p>	<p>سنگاپور: شکست کوتاه مدت، احتمال ادامه بیکاری صرفا برای کارگران مهاجر</p>		<p>آینده ممکن</p>
<p>ایران: شکست دراز مدت، ظهور اعتراضات به عنوان تهدیدی ممکن به سبب کاهش قدرت اقتصادی دولت</p>						
<p>سنگاپور: شکست دراز مدت، احتمال ظهور اعتراضات پراکنده مهاجرین</p>						

منابع

الف فارسی

- بکی حسکوئی، مرتضی، (۱۳۹۸)، «تشریح آثار اقتصادی کرونا بر اقتصاد ایران و جهان / ۶۵ درصد فعالیت‌های اقتصادی از کرونا تاثیر پذیرفتند»، خبرگزاری تسنیم، قابل دسترس در: <https://www.tasnimnews.com/>.
- پارسایی، بهرام، (۱۳۹۸)، «همچنان شاهد ورود مسافر از چین به ایران هستیم، خبرگزاری ایسنا»، قابل دسترس در: <https://www.isna.ir/news/98111309107>.
- اقتصاد آنلاین، «یافته‌های ۵ نظرسنجی متوالی در شهر تهران نشان داد؛ ۶۵ درصد مردم از عملکرد دولت در مقابله با کرونا ناراضی‌اند»، قابل دسترس در: <https://www.eghtesadonline.com>.
- مظفری، علی، (۱۳۸۸)، «آینده پژوهی، بستر عبور از مرزهای دانش»، پژوهش‌نامه نظم و امنیت/انتظامی، دوره اول، زمستان، شماره ۸.
- مظلوم‌زاده، سید مهدی؛ عطاری، مازیار؛ خوشنویس، یاسر، (۱۳۸۶)، «آینده پژوهی و آینده‌نگاری و نقشه مفهومی آن در حوزه جوانان»، فصلنامه مطالعات جوانان، دوره اول، پاییز و زمستان، شماره ۱۰ و ۱۱.
- منطقی، محسن، (۱۳۹۱)، «درآمدی بر اسلام و آینده پژوهی»، فصلنامه اسلام و پژوهش‌های مدیریتی، سال اول، دوره اول، بهار، شماره ۴.

ب انگلیسی

- Bozorgmehr, Najmeh, (2020), "Iran Steps up Support for Citizens as it Eases Coronavirus Controls", 29 Feb, 2020, Available at: <https://www.ft.com/content/9ee6f251-f3ee-4d42-8cac-e372f8564088>.
- Brechenmacher, Saskia, (2020), "Abridgment of Fundamental Rights, 29 Feb. 2020, Available at: <https://carnegieendowment.org/2020/04/06/how-will-coronavirus-reshape-democracy-and-governance-globally-pub-81470>.
- Brow, Frances Z, (2020), "How Will the Coronavirus Reshape Democracy and Governance Globally?", 20 Feb, Available at: <https://carnegieendowment.org/2020/04/06/how-will-coronavirus-reshape-democracy-and-governance-globally-pub-81470>.
- Brueck, Hilary (2020), "Singapore is Working 'Round the Clock' to Find Coronavirus Cases Lying about Where You've been Can Result in 6 Months of Jail or a Fine of up to \$10,000", Mar 5, 2020, Available at: <https://www.businessinsider.com/singapore-coronavirus-quarantine-lying-to-investigators-jail-fine-2020-3>.

- Carothers, Thomas, (2020), "How Will the Coronavirus Reshape Democracy and Governance Globally?", 12 Feb. 2020, Available at: <https://carnegieendowment.org/2020/04/06/how-will-coronavirus-reshape-democracy-and-governance-globally-pub-81470>.
- Cheok, Melissa, (2020), "Singapore Expands Quarantine Rules For All Returning Residents", April 08 2020, Available at: <https://www.bloombergquint.com/coronavirus-outbreak/singapore-expands-quarantine-rules-for-all-returning-residents>.
- Eqbali, Aresu; Coles, Isabel, (2020), "Iran Mobilizes 300,000 Teams and Deploys Drones and Water Cannon to Halt the Spread of Coronavirus". 3 March 2020, Available at: <https://www.wsj.com/articles/iran-mobilizes-300-000-people-and-deploys-drones-and-water-cannon-to-halt-the-spread-of-coronavirus-11583157765>.
- Frantzman, Seth, (2020), "Iran's Regime Pushes Antisemitic Conspiracies about Coronavirus", 24 March 2020, Available at: <https://www.cufi.org/irans-regime-pushes-antisemitic-conspiracies-about-coronavirus>.
- Glazer, Robert (2020), "Coronavirus is a Massive Challenge for World Leaders. Here's What China, Italy and The United States Teach Us about Leadership", 24 March 2020, Available at: <https://www.forbes.com>.
- Ketchell, Misha, (2020), "Why Singapore's Coronavirus Response Worked – and what We Can all Learn", March 18, 2020, Available at: <https://theconversation.com/why-singapores-coronavirus-response-worked-and-what-we-can-all-learn-134024>.
- Marks, Kathy, (2007), "Qantas Celebrates 60 Years of the 'Kangaroo Route'", The 30 November 2007, Available at: Independent. London.
- New York Times, (2020), "Iran Reports Its First 2 Cases of the New Coronavirus", 19 February 2020, Available at: Archived from the original.
- Opengovpartnership, (2020), "Collecting Open Government Approaches to COVID-19", 11February 2020, Available at: <https://www.opengovpartnership.org/collecting-open-government-approaches-to-covid-19>.
- Patel, Jordan, (2020), "Generation Corona" will Miss out on life's Opportunities, New Creative Spaces Can Help", April 29, 2020, Available at: <https://www.euronews.com/2020/04/03/generation-corona-will-miss-out-on-life-s-opportunities-new-creative-spaces-can-help-view>.
- Schwartz, P, (1991), *The Art of Long View*, New York: Bantam Doubleday Dell Publishing Group.
- Shekarchi, Abolfazl, (2020), "Iran Says 3,600 Arrested for Spreading Coronavirus-Related Rumors", 19 February 2020, Available at: <https://www.rferl.org/a/iran-says-3600-arrested-for-spreading-coronavirus-related-rumors/30583656>.
- Straitstimes, (2020), "Coronavirus: 81% afraid of Infection, But 35% Would Still Attend Events Even with Mild Symptoms: ST Poll", FEB 17, 2020, Available at: <https://www.straitstimes.com/singapore/health/coronavirus-81-afraid-of-infection-but-35-would-still-attend-events-even-with-mild>.

- The New Yorker, (2020), "How Iran Became a New Epicenter of the Coronavirus Outbreak", from the original on 3 March 2020, Available at: The New Yorker,
- Vaswani, Karishma, (2020), "Coronavirus: The Detectives Racing to Contain the Virus in Singapore", 8 May 2020, Available at: <https://policinginsight.com/media-monitoring/coronavirus-the-detectives-racing-to-contain-the-virus-in-singapore>.
- Whitley, Angus, (2020), "How Coronavirus Will Forever Change Airlines and the Way We Fly", April, 24, 2020, <https://www.bloomberg.com/news/features/2020-04-24/coronavirus-travel-covid-19-will-change-airlines-and-how-we-fly>.
- www.gov.sg, (2020), "Financial Support to Help Singaporeans Affected by COVID-19, Up to \$2,400 in Grants to Help Singaporeans During this Difficult Time", 01 May 2020, Available at: <https://www.gov.sg/article/financial-support-to-help-singaporeans-affected-by-covid-19>.
- Yap, Jimmy, (2004), *Turbulence Ahead for Singapore Flag Carrier*, Brand Republic, London: Haymarket Business Media.
- Zheng, Sara, (2020), "China Coronavirus Aid Arrives in Tehran as Iran Rebuffs US Offers", South China Morning Post, 29 Feb. 2020, Available at: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3053016/china-coronavirus-aid-arrives-tehran-iran-rebuffs-us-offers>.